

ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ НОВИНАРА У ОРУЖАНИМ СУКОБИМА¹

Апстракт: У раду се првенствено указује на комплексност и питања правне заштите новинара у оружаним сукобима, а посебно сукобима у модерној међународној заједници. Првенствено је прикажана еволуција правила почев од Хашкој права, преко Женевских конвенција, па до Дојунској протокола из 1977 године. Аутор указује на појаву више врста новинара што додатоком усложњава њихову правну заштиту.

Поред наведеног, у раду се разматрају и различити примери злоупотребе новинара током модерних оружаних сукоба у сврху пропаганде или шпијунске делатности. У тим случајевима новинари, као и лица која их траже и помажу им, аутоматски су заштићени стипендијом. Ипак чак и тада остају под заштитом одређених захтева међународној хуманитарној права. Аутор закључује да је неопходна свеобухватна и актуелна регулатива у погледу правној положаја новинара у модерним оружаним сукобима, обзиром на велики развој новинарства и све већи утицај који извештавање носи у новије време.

Кључне речи: заштита новинара, норме међународног хуманитарног права, оружани сукоби, Хашко право, Женевско право, Додатни протокол.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Положај новинара у оружаним сукобима представља питање које има све већу важност током модерних сукоба. Обзиром да су сукоби новијег времена комплексни у смислу да се више не користе само потребе војне

* Редовни професор Универзитета у Београду – Правног факултета, ORCID: 0009-0006-8747-6715, bojan@ius.bg.ac.rs.

¹ Овај рад је настао као резултат истраживања у оквиру стратешког пројекта за 2024. годину „Проблеми стварања, тумачења и примене права“ (подтема: „Правосуђе и изазови данашњице“ – тема истраживачке групе: „Правна заштита од рата и у рату“), који финансира Правни факултет Универзитета у Београду.

силе, већ и економске, политичке, па и пропагандне. У том контексту, честе су злоупотребе информацијама које могу да начине велику штету интересима некој од страна у сукобу. У новијим сукобима у ратно време медији нису пуки посматрачи, они су истовремено и извор обавештајних података, борци, оружје, мете, али и бојно поље.² Оваква ситуација утиче неповољно на безбедност новинара. У данашње време када се информације преносе невероватном брзином и када нема заправо праве контроле објективности информација које се пласирају, расте улога и значај објективног новинарства током оружаних сукоба. Пошто је велики број сумњивих података присутан у вези оружаних сукоба, потребно је унапредити како националну тако и међународну регулативу у правцу што реалнијег и тачнијег информисања. То са једне стране захтева и потребу јаче заштите новинара у оружаним сукобима, а са друге стране унапређење њихове професионалности. Јавност има право и потребу да се истинито информише о оружаним сукобима, а то је могуће само путем објективног новинарства. Ситуацију додатно усложњава и појава различитих врста медија и начина преноса информација, почев од класичних, па до електронских модерних медија који се одликују брзим преносом информација, али и стварањем великог броја података који нису контролисани и проверени. Све ове чињенице и околности компликују позицију новинара у модерним оружаним сукобима.

Сами оружани сукоби доводе до веће угрожености свих лица, па и новинара, а посебно се то може рећи за унутрашње сукобе где је још теже гарантовати њихову безбедност. У таквим околностима новинари могу бити случајне жртве у неким акцијама, што никако није оправдано јер немају статус борца. Знатно је тежа ситуација уколико нека од страна у сукобу намерно угрожава безбедност и живот новинара,³ каквих је случајева, на жалост, било доста у досадашњим сукобима. Нема дилеме да је заштита новинара у оружаним сукобима неадекватна обзиром да се одређеним случајевима њима гарантују права као цивилном становништву, док у другим случајевима они добијају права ратних заробљеника. Такво лутање није добро за положај новинара јер их заправо међународно хуманитарно право не признаје као посебну заштићену категорију. Уколико новинар узме учешће у борменим дејствима он престаје да има тај статус и стиче статус борца.

2. РАЗВОЈ ПРАВИЛА О ПОЛОЖАЈУ НОВИНАРА

Међународно хуманитарно право регулисало је положај новинара путем обичајних правних правила. Сматрало се да они не би требало да

2 R. Hackett, „Journalism versus Peace? Notes on a Problematic Relationship”, *Global Media Journal: Mediterranean Edition* 2/1, 2007, 48.

3 Детаљније видети: З. Радивојевић, Н. Раичевић, „Заштита новинара у међународном праву“, *Медији и људска йрава* (ур. П. Димитријевић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2012, 105–128.

буду предмет напада било које оружане силе. Тако је Леберов кодекс, који представља скуп правила израђених за потребе америчке војске, предвидео да лица која су репортери о ратним дешавањима имају право на статус ратног заробљеника ако падну у руке непријатељу.⁴ Тек детаљнија регулатива права оружаних сукоба, која се догодила Хашким правилником о законима и обичајима ратног права из 1907. године, предвиђа одређену заштиту новинара на међународном плану. Тако је предвиђено:

*новински дописници и извештачи... који падну под власти непријатеља и за које овај сматра корисним да их задржи, имају право на постојање као са ратним заробљеницима, под условом да имају исправу војних власти армије коју су тражили.*⁵

Наведена одредба посматра новинаре као део једне од страна у сукобу, које истина не сматра борцима, али им ипак због припадности даје статус ратних заробљеника. У ову одредбу се не уклапају лица која су професионални извештачи а који могу да буду независни новинари или да раде у склопу неке од приватних медијских кућа. Таквих примера у данашње време је све више. Према одредби Хашке конвенције, оваква лица не би имала никакву заштиту. Женевске конвенције на исти начин регулишу заштиту новинара и уводе формални услов поседовања легитимације за новинаре који прате одређену војну снагу.

*Женевске конвенције предвиђају обавезу постојања у складу са принципима човечности, а стројо је забрањено њихово убијање, искоребљење, мучење као и биолошки експерименти, као и ускраћивање лејарске помоћи и неге.*⁶

Уколико ратни дописници падну у руке непријатељу они добијају статус ратног заробљеника према трећој Женевској конвенцији:

*Лица која траје оружане снаге иако непосредно не улазе у њихов састав, као што су цивилни чланови посада војних ваздухојлова, ратни дописници, снабдевачи, чланови радних јединица или служби чија је дужност да се старају о удобности оружаних снага, под условом да су за то добила дозволу од оружаних снага у чијој се трајњи налазе, док су ове дужне да им у то сврху издају личну карту сличну приложеном образцу.*⁷

На овај начин је проширена и прецизирана заштита новинара у оружаним сукобима, а стављен је акценат на хумани третман приликом падања у руке непријатељу. Ипак, као и у предходној регулативи, изостала је одредба која би штитила лица која су новинари и извештачи, а која не прате војне снаге. Ова група новинара би требало да буде носилац објективних вести. Одредбе Хашке конвенције и Женевских конвенција штите новинара као личност и то се може назвати индивидуалним хуманизмом, са друге стране

4 Члан 50. Либеровог кодекса из 1863. године.

5 Члан 13. Хашког правилника о законима и обичајима ратног права из 1907. године.

6 Члан 12 Женевских конвенција.

7 Члан 4 Женевске конвенције о поступању са ратним заробљеницима – трећа Женевска конвенција, 1949.

потреба заштите новинара намеће се због општег интереса за извештавањем па се то може назвати јавним интересом као разлогом њихове заштите.⁸

У новије време све је чешћа употреба новинара који припадају професионалним удружењима из различитих држава и који нису акредитовани од стране било које учеснице у сукобу. Њихова заштита није покривена одредбама Женевских конвенција. Приликом усвајања допунских протокола уз Женевске конвенције није дошло до посебне одредбе која штити такве професионалне новинаре, већ је предвиђена норма да новинари имају исти статус као и цивилно становништво под условом да нису ни на који начин умешани у борбена дејства и операције.⁹ Оваква регулатива је оставила простор учесницима у сукобу да могу да истражују и да сматрају да су новинари ипак повезани са неком од страна у сукобу и да им затим негирају такву посебну заштиту. На овај начин отварају се врата потенцијалним злоупотребима и лажним оптужбама за бављење шпијунским активностима.

Тако поводом објективног извештавања Џејк Ланч, британски новинар који је радио за ББЦ, Скај Њуз и Индепендент закључује: Не постоји извештавање које је ослобођено сваког вредносног суда. Често су те вредности скривене, а тврдње се сервирају као чињенице, попут познатог ирачког оружја за масовно уништење. Наравно да је потребно преносити чињенице, али је потребно и размотрити на који начин су дошли до тих специфичних чињеница.¹⁰ Управо начин доласка до информација може бити повод да се новинарско извештавање представи као шпијунска делатност и они подведу под категорију шпијуна, што је још тежа позиција него да добију статус ратних заробљеника. Због оваквих разлога постоји потреба за посебном регулативом која би се односила само на новинаре у оружаним сукобима.

Да би се извршила идентификација новинара поводом учешће професионалних категорија новинара, неопходно је да јасно истакну своју новинарску легитимацију чиме се утврђује њихов статус и позиција на територији под оружаним дејствима.

Даља правна регулатива прати Протокол 1 уз Женевске конвенције, који на сличан начин регулише положај новинара у оружаним сукобима:

Новинари аниђазовани у ојасним професионалним мисијама у додручјима оружаног сукоба сматраће се цивилима у смислу члана 50. стива 1. Они ће бити заштићени према Конвенцијама и овом протоколу, под условом да не предузму никакву акцију која би нашкодила њиховом стивајусу цивила, и без уишцаја на право рајиних доисника, акредитованих при оружаним снаама, на уживање стивајуса предвиђеној у члану 4. А(4) III Конвенције.

8 D. Hesselt, „The Pen and the Sword’: International Humanitarian Law Protections for Journalism”, *The Yale Journal Of International Law*, 41, 2016, 416.

9 Члан 79 Додатног Протокола I, https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf, 1977.

10 Mirovno novinarstvo: Kako medijsko izvještavanje utiče na ratove i sukobe, <https://kvinnatillkvinna.org/wp-content/uploads/2018/10/11-Peace-journalism-BOSN.pdf>, април 2024.

Они моју добијати личну карију сличну моделу у Прилогу II овог протокола. Ова карија, коју ће издати влада чији је новинар грађанин или на чијој територији пребива, или у којој га зајошљава, њој врдиће његов стајус новинара.¹¹

Овом регулативом направљен је помак, јер се више не говори о војним извештачима као у Женевској конвенцији, него о новинарима. На овај начин је прихваћена већ постојећа ситуација где су у оружаним сукобима присутни професионални новинари који су запослени у издавачким кућама, а нису класични војни извештачи који прате неку од оружаних снага. Овакво проширење указује на објективизацију извештавања у вези са оружаним сукобима која раније није могла да постоји, обзиром да се радило о *de facto* припадницима једне од оружаних снага. У таквим околностима расте и потреба да се новинари не штите само као индивидуе, већ и због општег интереса јавности и права на објективно информисање. Поводом рада на протоколима било је речи да се уведе посебна конвенција која би се односила само на заштиту новинара у оружаним сукобима, али се од тога одустало, јер би то утицало на заштиту медицинског особља које је било заштићено одредбама протокола.¹²

Већ је напоменуто да су професионални новинари који се баве ратним извештавањем према актуелним нормама међународног хуманитарног права изједначени са цивилима. Према њима није допуштен било који напад нити могу да буду коришћени у војне сврхе. Статус цивила је детаљно регулисан Женевском конвенцијом и због тога на овом месту неће бити нарочито приказан. У оружаним сукобима статус неповредивости новинари имају све док професионално врше своју дужност. Уколико дође до тога да се они активно укључе у војне операције као борци или да на други начин помажу неку од страна у сукобу – рецимо преношењем обавештајних података, они више не могу да рачунају на статус и заштиту коју су имали до тада.¹³ У Протоколу I је ова ситуација означена као непосредно учешће у операцијама¹⁴ али, на жалост, без посебног прецизирања. Због тога се у критичним условима може приказивати да новинари предузимају радње које их стављају на неку од страна у сукобу или су приликом прибављања информација повредили осетљиве државне информације. Ситуација је јасна ако новинар носи оружје и почне да га употребљава према некој од страна у сукобу, али постоје и дуги гранични случајеви који се могу злоупотребљавати у пракси. Управо из тог разлога би било добро прецизније одедити укључивање новинара у сукоб. Постоје ставови да само ширење пропаганде на штету једне и у корист друге оружане снаге није непосредно

11 Члан 79 Додатног Протокола I уз Женевске конвенције.

12 Y. Sandoz et al., *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions*, ICRC, Martinus Nijhoff Publishers, Geneva, 1987, 918.

13 За више о томе видети: Н. Tang, *Protection of Journalists in Situations of Armed Conflicts: Enhancing Legal Protection Under International Law*, Golden Gate University School of Law, San Francisco, 2008, 122–127.

14 Члан 51 Допунског протокола I.

укључивање у оружани сукоб, чиме новинари губе статус заштите.¹⁵ Са овим ставом се не могу сложити, јер се у оружаним сукобима пропаганда користи као једна од пратећих мера и сврстава се у типичне мере које се користе од једне од страна у сукобу. Делује да би било исправно да се све што превазилази оквири објективног новинарства може сматрати пропагандном делатношћу, што доводи до губитка статуса заштите новинара.

У ситуацији да су новинари рањени или болесни, као и да су у статусу бродоломника, према њима ће се примењивати прва и друга Женевска конвенција:

*Страна у сукобу у чијој се власи буду нашли има дужности да их нећује и ћрема њима ћосћућа човечно без икакве дискриминације. Строрћо је забрањено њихово убијање, истћребљење, излаћање мучењу и биолошким експериментћима, ускраћивање лекарске ћомоћи и неће и излаћање оћасно-стћима заразе.*¹⁶

Даља правна регулатива иде у правцу потврде предходних ставова. Када се радило на усвајању текста протокола уз Женевске конвенције поред војних извештача који прате оружане снаге, почела је масовна употреба професионалних новинара који раде независан посао од било које оружане снаге. Иако је њихов статус битно другачији од предходне категорије, није дошло до посебне заштите већ је практично само потврђено дотадашње стање. Протокол предвиђа да се новинари ангажовани у опасним професионалним мисијама у подручјима оружаних сукоба сматрају цивилима. Они ће бити заштићени под условом да не предузимају никакве акције које би нашкодиле њиховом статусу цивила.¹⁷ Што се тиче легитимације професионалних новинара, њу издаје држава код које је регистрована издавачка кућа и она служи ради идентификације новинара током боравка у зони оружаних дејстава. На основу свега наведеног, може се закључити да је заштићени статус новинара третиран нормама уговорног међународног права, али и да се може сматрати да постоји добро установљена норма обичајног права о посебној заштити новинара, без обзира о каквом се сукобу ради, да ли унутрашњем или међународном. То потврђује и студија Обичајно међународно хуманитарно право, коју је израдио Међународни комитет црвеног крста. Тамо је наведено следеће:

*Цивилни новинари, анћажовани у ћрофесионалним мисијама у ћодру-чћима оружанор сукоба, морају бићи ћошћовани и зашћићени све док дирекћино не учесћивују у нећријачћелсћивима.*¹⁸

15 З. Радивојевић, Н. Раичевић, *op. cit.*, 126.

16 Члан 12 Прве (Женевска конвенција о побољшању положаја рањеника и болесника у оружаним снагама у рату), Друге (Женевска конвенција о побољшању положаја рањеника, болесника и бродоломника оружаних снага на мору) Женевске конвенције.

17 Додатни Протокол I, члан 79.

18 Правило 34, J. Henckaerts, L. Doswald-Beck, *Обичајно међународно хуманитарно право*, Међународни комитет црвеног крста, Cambridge, 2005, 118.

Поред чињенице да је статус новинара гарантован међународним уговорима, експерти Међународног комитета црвеног крста пронашли су и доказе о таквој регулативи и у бројни приручницима за поступање војних снага које су издавале државе чланице међународне заједнице. У наведеном приручнику посебна пажња се указује и на апеле Генералне скупштине Уједињених нација о потреби да се обрати нарочита пажња на безбедност новинара поводом сукоба у Авганистану, Сомалији и на Косову и Метохији. Уколико се посумња да се новинари баве шпијунским активностима, Правила Међународног комитета црвеног крста налажу да се према њима мора спровести објективан правни поступак.

У оквиру Уједињених нација, у сарадњи Комисије за људска права и Економско – социјалног савета још 1975. године, дошло је до усвајања нацрта Конвенције о заштити новинара у опасним мисијама у областима ратних сукоба. У овом акту новинар је дефинисан на следећи начин:

„Реч „новинар“ означава свакој дојисника, рејорџера, фојтографа, као и њихове техничке филмске, радио и телевизијске асистенте који се уобичајено баве неком од ових делатности као својим основним занимањем, и ко у земљама које ипак сјајус додељују посебно на основу закона, иројиса или на основу иризнајте ираксе.“¹⁹

На основу ове дефиниције види се да се под новинарима сматрају и помоћна – техничка лица која помажу новинару да сними или пренесе информације и вести према својим оператерима. Генерално посматрано, новинари се данас могу поделити у две групе: 1. независни или професионални новинари који професионално извештавају током неког оружаног сукоба и који немају никакве везе нити са једном страном у сукобу; 2. ратни или војни извештачи – као лица која прате или су у склопу неке од страна у сукобу и извештавају о догађајима.

Прва категорија је оно што би се могло сматрати новинарима у ужем смислу, док би друга категорија била она која је постојала приликом регулативе још од Хашког и Женевског права. Војни извештачи стекли би статус ратног заробљеника уколико би пали у руке непријатељу, док независни новинари не би требало да буду заробљени, већ би морали да имају право да извештавају без великих ометања од страна у сукобу.

Међутим, и поред заштите коју имају новинари преко одредаба међународног хуманитарног права, они су честе жртве у модерним оружаним сукобима. Према подацима из 2006. године те године је убијено 116 новинара, што је четири пута више него 2002. Поред тога, најмање 871 је ухапшен, 1472 физички нападнута, а 56 је киднаповано.²⁰ Овде никако не сме да се заборави да су НАТО снаге бомбардовале РТС априла 1999. године током агресије на СРЈ иако су знале да се не ради о војној мети и тако усмртиле 16 новинара

19 Human Rights in Armed Conflict: Protection of Journalists Engaged in Dangerous Missions in Areas of Armed Conflict, Annex I, UN Doc. A/10147 (1975), https://digitallibrary.un.org/record/721941/files/A_10147-EN.pdf, април 2024.

20 Н. Tang, *op. cit.*, 31.

и повредиле још толико запослених у овој телевизији. Сличну акцију САД је извела и приликом бомбардовања Кабула и Багдада бомбардујући Ал Дазира телевизију.²¹ Наведени аутор извучи закључак да се у случају РТС радило о томе да је медијска кућа била коришћена за потребе Војске СРЈ, па је због тога постала легитимна војна мета. Ово оправдање користиле су и НАТО снаге после напада, а такав став се никако не може прихватити. Тешко је за очекивати да у случају оваквог војног напада телевизија државе која је нападнута извештава другачије. То је потпуно други случај од позиције новинара који одлази на неку територију која није територија његовог држављанства и извештава о ратним дешавањима. Да ли би национална телевизија било које државе НАТО-а извештавала другачије да је њихова држава нападнута на такав начин? Страдање новинара и цивила у овом случају објашњено је као колателарна штета, која је донела очигледну војничку предност НАТО у наставку акције коју је спроводио. Овакав став, као ни брутална акција НАТО на РТС, нису прихватљиве и нису у сагласности са мишљењем Комитета *ad hoc* Трибунала за бившу Југославију.²² Према овом мишљењу, пропагандна делатност не може бити оправдање за војни напад на цивилни објекат чак и када доноси очигледну војничку предност.

У поступку Рендал пред *ad hoc* Трибуналом за бившу Југославију подвучено је да новинари у оружаним сукобима обављају делатност од јавног интереса, обзиром да извештавају о страхотама рата. Апелационо веће подвукло је да извештавања и истраге ратних дописника омогућавају целој међународној заједници да добију виталне информације из ратних подручја. Веће је посебну пажњу приликом извођења доказа посветило сведочењима новинара али само под условом да су докази од суштинске важности за предмет поступка, као и да докази не могу бити добијени на другом месту сем преко сведочења новинара.²³ Приликом прихватања изјава новинара као доказа у поступцима утврђивања индивидуалне кривичне одговорности потребно је бити нарочито опрезан, јер се догађа да су извештаји понекад више усмерени према једној од страна у сукобу. Таквих случајева је, на жалост, било приликом сукоба на територији бивше СФРЈ. Нарочито је то био случај у стварању погрешне слике о постојању хуманитарне катастрофе која је предходила НАТО агресији на СРЈ током 1999. године. Такви случајеви никако не иду у корист положају новинара у оружаним сукобима, јер се на овај начин они сврставају на једну страну и тиме губе на објективности.

-
- 21 A. Balguy-Gallois, „The protection of journalists and news media personnel in armed conflict”, *International Review of the Red Cross*, 853/2004, 37.
 - 22 Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, UN International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY) (2000), <http://www.icty.org/en/press/final-report-prosecutor-committeeestablished-review-nato-bombing-campaign-against-federal>, para. 74–76, април 2024.
 - 23 Prosecutor v. Radoslav Brdjanin and Momir Talic (IT-99-36), International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Decision on interlocutory appeal, 2002, para. 36–38.

Улога новинара у модерним оружаним сукобима може да буде веома значајна и да укаже на потенцијалну ескалацију злочина. Тако је Савет безбедности потврдио у својој резолуцији да признаје да новинари, медијски експерти и повезана лица могу да имају велику улогу у заштити цивила и спречавању сукоба тако што делују као механизам за рано упозорење када идентификују и извештавају о потенцијалним ситуацијама које могу да доведу до геноцида, ратних злочина, етничког чишћења и злочина против хуманости.²⁴ Са друге стране околности оружаног сукоба излажу новинаре који обављају своју професију у таквој ситуацији опасностима које често превазилазе ниво опасности са којом се обично сусрећу цивили.²⁵ Због тога је јасно да и сама заштита новинара не би требало да буде иста као заштита цивила. Поред наведеног, степен расветљавања злочина према новинарима је јако мали и по неким информацијама креће се око 10%.²⁶ Као што је генерални секретар УНЕСКА закључио: Сваки напад на новинара је напад на наше најосновније слободе. Слобода штампе и слобода изражавања се не могу уживати без основне сигурности.²⁷

Уколико се новинар на неки начин укључи у војне операције он губи заштићени статус и више се не може сматрати новинарем. У том случају према њему могу бити примењене различите мере. Под одређеним околностима новинар може да се претвори и у борца, ако прибави и користи оружје према некој од војних формација. Важно је само да се неспорно утврди да је новинар предузео радњу која је повезана са непосредним војним операцијама или да је проузроковао смрт, рањавање против лица или објеката који су заштићени по међународном хуманитарном праву, да постоји узрочно-последична веза између његових радњи и дела до кога је дошло, да је проузрокована стварна штетна последица услед његовог деловања.²⁸ Колико може бити велики утицај медија на оружане сукобе сведочи случај пред *ad hoc* судом за Руанду где су Фердинанд Нахинама, Жан Боско Барајгвиза и Хасан Нгезе осуђени 2003. године за подстицање геноцида, јер су током 1993 – 1994. године преко своје радиостанице позивали на убијање Тутса. Они су своју пропаганду вршили према Хутсима престављајући Тутсе као непријатеље и отворено позивали на њихово уништење, након чега су и уследиле радње геноцида.²⁹ Као што је битно одредити када новинари губе заштићени статус, тако је важно предвидети и шта не спада у радње које су разлог за губљење статуса новинара. Тако непријатељства, све док директно учествују. Учешће у непријатељствима не укључује такве активности

24 Rezolucija Saveta Bezbednosti 2222, 2015.

25 R. M. T. S. K. Rathnayake, „Protection of Journalists in Armed Conflicts: An International Law Perspective”, *OUSL Journal*, 2/2017, 69.

26 *Ibidem*.

27 Press Freedom – Safety of Journalists and Impunity (2008), UNESCO, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000156773>, април 2024.

28 S. Kagan, H. Durham, „The Media and International Humanitarian Law: Legal Protections for Journalists”, *Pacific Journalism Review*, 1/2010, 103.

29 *Ibid.*, 104.

као вођење интервјуа са цивилима или борцима, снимање статичних или покретних слика, прављење аудио записа или било који други уобичајени задаци у новинарској пракси. Овде се, међутим, мора водити рачуна да се чињенице и догађаји износе и преносе што објективније како једна од страна у сукобу не би стекла утисак да се ради о стављању на страну непријатеља, а тиме и да припишу пропагандне активности новинарима. Управо је та линија јако танка и веома је тешко одржавати објективан начин информисања.

У циљу заштите новинара у неком сукобу догађа се да Савет безбедности Уједињених нација реагује у оквиру своје резолуције. Тако је нападе на цивилно становништво Савет безбедности тумачио као претњу миру и позивао на моментално обуставање таквих акција.³⁰ Као посебна резолуција која се односи на заштиту новинара може се навести резолуција Савета безбедности из 2006. године.³¹

3. ЗАКЉУЧАК

Обзиром да су новинари на жалост релативно често жртве различитих облика насиља током оружаних сукоба било би оправдано усвојити прецизнија правила о њиховој заштити. Последње норме међународног хуманитарног права које су усвојене донете су пре пола века, па би једна свеобухватна кодификација морала да обухвати и статус новинара током оружаних сукоба. У модерним сукобима извештавање може да буде и веома уносан бизнис, али и да се користи у пропагандне сврхе. Због тога је неопходно свакој будућој кодификацији прићи опрезно и раздвојити објективно новинарство од пропагандног новинарства. Само би прва категорија могла да рачуна на системску заштиту, док би друга морала да се третира као деловање у корист од једне од страна у сукобу. Тиме би се изгубио правни основ за заштиту.

Вероватно би било боље да је искориштена прилика да се предвиди посебан ратни злочин који је усмерен на намерно убијање новинара. Нема дилеме да су они заштићени као и цивилно становништво, али је мотив за њихово могуће убиство управо статус новинара који имају.³²

Приликом будуће регулативе у погледу правног положаја новинара било би добро предвидети прецизнија правила повезана са злоупотребом новинара у пропагандне сврхе. Ово је важно из два разлога: прво да би се прецизније одредили новинари који делују на овај начин, а самим тим и изгубили заштићени положај који имају као новинари, а друго да би се заштитили они новинари који савесно обављају тај посао, а који могу бити оптужени да су деловали у корист неке од страна у сукобу. У теоријском смислу је то лако развојити, али у конкретним војним условима то није

30 Rezolucije Saveta bezbednosti 1265 (1999), 1296 (2000).

31 Rezolucija Saveta bezbednosti 1738 (2006).

32 I. Düsterhöft, „The Protection of Journalists in Armed Conflicts: How Can They Be Better Safeguarded?“, *Utrecht Journal of International and European Law*, 76/2013, 20.

уопште једноставно. Као један од добрих потеза у циљу заштите новинара током оружаних сукоба јесте активност Међународног комитета црвеног крста који током сваког сукоба има отворену линију 24 часа за пружање помоћи новинарима. Поред тога, ова организација прикупља информације и из других извора у вези хапшења, заробљавања, рањавања, нестанака или смрти новинара и преноси их породици тог лица.

ЛИТЕРАТУРА

- Balguay-Gallois A., „The protection of journalists and news media personnel in armed conflict”, *International Review of the Red Cross*, 853/2004.
- Düsterhöft I., „The Protection of Journalists in Armed Conflicts: How Can They Be Better Safeguarded?”, *Utrecht Journal of International and European Law*, 76/2013.
- Kagan S., Durham H., „The Media and International Humanitarian Law: Legal Protections for Journalists”, *Pacific Journalism Review*, 1/2010.
- Rathnayake R. M. T. S. K., „Protection of Journalists in Armed Conflicts: An International Law Perspective“, *OUSL Journal*, 2/2017.
- Радивојевић З., Раичевић Н., „Заштита новинара у међународном праву“, *Медији и људска њправа* (ур. П. Димитријевић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2012.
- Sandoz Y. et al., *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions*, ICRC, Martinus Nijhoff Publishers, Geneva, 1987.
- Tang H., *Protection of Journalists in Situations of Armed Conflicts: Enhancing Legal Protection Under International Law*, Golden Gate University School of Law, San Francisco, 2008.
- Hackett R., „Journalism versus Peace? Notes on a Problematic Relationship”, *Global Media Journal: Mediterranean Edition* 2/1, 2007.
- Hesselt D., „The Pen and the Sword’: International Humanitarian Law Protections for Journalism”, *The Yale Journal Of International Law*, 41, 2016.
- Henckaerts J., Doswald-Beck L., *Обичајно међународно humanitarno pravo*, Међународни комитет црвеног крста, Cambridge, 2005.

ПРАВНИ ИЗВОРИ

- Додатни Протокол I, 1977.
- Женевска конвенција о поступању са ратним заробљеницима.
- Женевска конвенција о побољшању положаја рањеника и болесника у оружаним снагама у рату.
- Женевска конвенција о побољшању положаја рањеника, болесника и бродоломника оружаних снага на мору.
- Rezolucija Saveta Bezbednosti 2222, 2015.
- Rezolucija Saveta bezbednosti 1265 (1999).
- Rezolucija Saveta bezbednosti 1296 (2000).
- Rezolucija Saveta bezbednosti 1738 (2006).

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

- Mirovno novinarstvo: Kako medijsko izvještavanje utiče na ratove i sukobe, <https://kvinnatillkvinna.org/wp-content/uploads/2018/10/11-Peace-journalism-BOSN.pdf>.
- Press Freedom – Safety of Journalists and Impunity (2008), UNESCO, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000156773>.
- Human Rights in Armed Conflict: Protection of Journalists Engaged in Dangerous Missions in Areas of Armed Conflict, Annex I, UN Doc. A/10147 (1975), https://digitallibrary.un.org/record/721941/files/A_10147-EN.pdf.

СУДСКА ПРАКСА

- Prosecutor v. Radoslav Brdjanin and Momir Talic (IT-99-36), International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Decision on interlocutory appeal, 2002.

Bojan Milisavljević, PhD*

LEGAL STATUS OF JOURNALISTS IN ARMED CONFLICTS

Summary

The paper primarily points to the complexity of the issue of legal protection of journalists in armed conflicts, and especially conflicts in the modern international community. Primarily, the evolution of the rules is shown, starting with Hague law, through the Geneva Conventions, and up to the Additional Protocol from 1977. The author points to the emergence of several types of journalists, which further complicates their legal protection.

In addition to the above, the paper also discusses various examples of abuse of journalists during modern armed conflicts for the purpose of propaganda or espionage. In those cases, journalists, as well as persons who accompany and help them, automatically lose their protected status. However, even then they remain under the protection of certain requirements of international humanitarian law. The author concludes that a comprehensive and up-to-date regulation is necessary regarding the legal position of journalists in modern armed conflicts, considering the great loom of journalism and the increasing influence that reporting has in recent times.

Key words: protection of journalists, norms of international humanitarian law, armed conflicts, Hague law, Geneva law, Additional Protocol.

* Full Professor, University of Belgrade, Faculty of Law, bojan@ius.bg.ac.rs